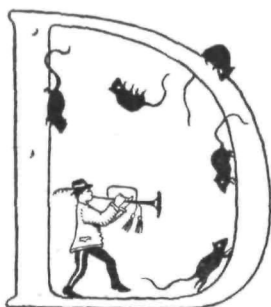

IVO TROŠT:

Leseni Jakob.

1.

a, tudi on ima svojo povest. Ni ga namreč človeka, ki ne bi kdaj doživel trenutkov, kakršni zanimajo druge ljudi, širšo javnost. Tako tudi leseni Jakob. Domači so ga klicali drugače, a med vrstniki in vaško mladino v Podbregu je bil znan samo s tem ne posebno laskavim nazivom. Težko se dožene, ali se ga je prijelo to ime zaradi njegove duševne omejenosti ali telesne neokretnosti, zakaj takoj po rojstvu je bil krščen na pošteno kranjsko ime — Janez. Toda celo domači so često pozabljali na Janezov krst in njegovo krstno ime ter so ga zlasti zmerjali z lesenim Jakobom, kadar je bila za to ali tudi ni bila potreba.

Vaški otročaji so se že zgodaj začeli izpodtikati na njegovi telesni okorelosti. Kretal se je namreč le bolj izcela — domačini so rekli, da se obrača kakor duri. In ko je Janez računal na prste obeh rok, da mu že desetič poje kukavica za god spomladi, je največkrat slišal na ime: leseni Jakob.

Poštena je bila od nekdam Tegljeva hiša in pošteni ljudje so bivali v njej, odkar pomnijo sosedje vaščani. Oče Tegelj, sedanji gospodar, je bil toli srečen, da je trikrat praznoval svatbo. S prvo svatbo, tako je trdil sam, je zapustil najlepši stan, samski stan; z drugo je začel kaditi tobak, s tretjo bi bil kmalu župan, tako je ugajalo ljudem njegovo junaštvo, da se ni strašil — dveh umrlih žen.

Otrok se je nabralo iz treh zakonov tudi nekaj. Niso se črtili med seboj, in tudi starejši niso grdo gledali mačehe. Tega skoro niso utegnili, ker je imelo Tegljevo posestvo za vse dovolj dela in jela. Še več: z delom se je bilo treba podvizati, da jih ni zmoglo, sicer bi zaostali, in zamujeno delo je zadržek — coklja v gospodarstvu. Tako je učil oče Gašper svojo družino, zakaj glede dela zlasti na polju je hotel biti in je tudi bil vedno med prvimi v vasi. Ni ga ustavila noč in ne nevihta.

„Dan treba loviti za glavo in ne za rep,“ je trdil očenec in trdil prav, žal, da je bilo malo njih, ki bi ga poslušali.

V takem ozračju, vednem hitanju od dela do dela je rastel in doraščal tudi njegov sin Janez. Bil je iz drugega zakona in se ni mnogo vprašal za to, če je druga gospodinja še pred njegovo materjo ukazovala v kuhinji. Z osmim letom je dobil mačeho. Ta mu je posebno ustrezala s polnimi skledami, ki so prihajale na mizo.

Po lastni materi ni potočil nobene solze. — Smrt, pogreb in žalovanje se mu je zdelo sicer nekaj posebnega, toda s svojo osebo se ni mogel udeležiti tega nenavadnega posla. Čudil se je starejši sestri Ivani, ki jo je

imel rad, ker se je časih zavzela zanj, ako je bil krivično zmerjan z lesenim Jakobom. Ivana je jako žalovala in več mesecev so ji tekale solze po rajni mamici.

Janez je menil, da je žalost samo za druge.

Za pogrebom svatba. Te premembe ni čutil kar nič. Za mamico mačeha. Tudi to ga ni presenetilo. Njegovo življenje se je sukalo po starem kolovozu brez posebne nesreče: iz hleva z živinico na pašo, s pašnika v šolo, odtod domov in zopet na pašo.

Veselil ga je lepo v kito spleten bič, gladka trpežna šiba, krepak vrisk na hribu, močan kmetiški voz, trdno orodje in obilna hrana najmanj trikrat na dan. Velik in rejen ni bil zaradi tega, toda krepak.

Tovariši in součenci ga niso posebno čislali med seboj prav zaradi njegove moči, zakaj mnogo ni bilo treba navzkrižnih besed, pa se je skopal leseni Jakob komu za vrat, ga brez usmiljenja zleknil na tla in ga premikastil, da je videl ob oblačnem vremenu vsaj sedem solnc.

Zabaven ni bil prav nič. Tudi se ni udeleževal pastirskega petja. Zaradi tega so ga dražili, da ima glas kakor počen lonec. Pri igri se je kmalu ujezil in razgrel ter s tem še drugim kalil veselje.

In v šoli?

No, povedati treba naravnost, da med prvimi odličnjaki ni bilo Tegljevega, med zadnjim lenobneži pa tudi ne. Učil se je gotovo več, nego je mogla pojmiti njegova ne prebistra glava. Pojmila pa ni mnogo, dasi je bila po svoji obsežnosti vsaj tolika kot druge. Izkratka: bil je leseni Jakob izmed tistih učencev, ki nikdar ne skale preveč vode v šoli s svojim znanjem, a vendar napredujejo za silo. Risal je veliko bolje nego čital, računal na pamet spretneje nego v številnico, znal zemljepisja več kot zgodovine in prirodoisja več kot prirodoslovja.

Risanja ni umeval, in telovadba mu je bila — mučeništvo. Seveda: vsi so gledali samo njega, videli le njegove napačne kretnje in se smejali samo njemu, kakor da je on edini v dvostruki ali štiristroki vrsti. Nibče ni imel toliko previdnosti, da bi sodil njegove pogrške po njegovi telesni okorelosti, temveč jih je slehrni gledalec zasmehoval kot splošno nerodnost, ki se navadno ne drži dolgo zdravih otrok. Lesenega Jakoba ni hotela nikdar ostaviti. To mu je šolo kaj zgodaj omrzelo.

Minilo ga je veselje še do onih predmetov, ki so ga nekoč zanimali, oprijel se je s toliko večjim zaupanjem biča, voličkov, konj in lepo pobarvanih, krepko ropotajočih voz. Pokal je z bičem po ulici, da so ga orožniki često naznanjali v šoli, naj ga kaznujejo, ker je bil še premlad, da bi ga zato prijelo c. kr. okr. glavarstvo in zaprlo. Tegljev se ni mnogo zmenil za svarila in šolske kazni. Čudil se je, da ljudi ne veseli krepak pok njegovega biča. To je pač nebeško veselje...

Imel je že načrtano pot življenja: Voznik bom in pokal bom, če ne po vasi, pa zunaj vasi, vozil se bom in služil denarce. Kaj nam pa morejo?...

Tiste dni se je pa zgodilo nekaj, kar je pomenilo odločno črto preko namenjene Janezove bodočnosti.

2.

Mirno so dotlej živeli stanovalci naše vasi. Podbreg je sameval, kakor da ga ni ne na nobenem zemljevidu in ne na zemeljskem oblu, pozabljen, neznan. Semkaj je zahajal samo birič in pa malokdaj na leto kak pohleven berač. Leto je minevalo za letom brez sledi, teden za tednom brez premembe, nedelja je odhajala za nedeljo, hitel je mesec za mesecem v pozabljene kraje, župnik se je poslavljajal za župnikom od mirnih Podbrežanov, ta drugam, oni v večnost po plačilo, ki si ga je zaslužil, pasoč stanovalce pozabljenega Podbrega. Saj delo med njimi itak ni bilo težavno, ako kdo v apostolski gorečnosti ni hotel imeti brezuspešnih skrbi: ljudi se nauki, še tako vzvišeni in lepi, niso nič več prijeli kakor njihovih prednikov. Delali so jim v tej zadevi vso čast: kjer je od nekdaj stal Podbreg, tam so stali Podbrežani glede svojega napredka. Podbreg pozabljen, napredek — neznan.

Obdelovali so marljivo svoje polje, najmarljiveje vedno pri Teglju, potem pri Volku. Plačevali so davke od večinoma nerodovitnih njiv in rup, obirali drug drugega, se tožarili in pravdali med seboj prav po stari slovenski navadi, ob nedeljah in zapovedanih praznikih tudi pili v obeh gostilnicah, metali pijani drug drugemu kozarce v glavo ter zdravili rane z vodo in še drugačno pokoro. Dalje pa ni segel glas o Podbrežanih. Ako so potrdili spomladi kakega dvajsetletnega nemirneža k vojakom, je pisal vsake kvatre domov prav žalostno pismo čez hribe in doline. Ko je tako pošteno prvič, drugič in tretjič pozdravil domače in vso žlahto ter to ponovil zvesto v vsaki drugi vrstici, je potožil, kako je „pri soldatih“ težavna služba, treba mu tega in onega, še najbolj pa denarja. Slednjič je vnovič pozdravil vse čez hribe in doline z obljubo, da ostane do zelenega groba in prihodnjih letnih kvater njih zvesti sin, če mu pošljejo kaj drobiža. — Ali ko so minila tri leta, je župni patron sv. Florijan vsakega zopet srečno privedel čez hribe in doline na rodni dom, kjer je v par mesecih docela pozabil tistih par nemških kletvic, ki so se ga oprijele v vojaški suknji, in solnce se je zaradi tega sukalo brez zadržka okrog zemlje, dasi so učitelji dokazovali vedoželjnim Podbrežanom že najmanj tri četrtine stoletja, da je baš nasprotje od tega resnica. Kaj še! Pristnega Podbrežana se ne prime resnica, če mu jo prineseš na dlani. In to je tudi njegov ponos.

Ljudje so se rodili, so molili, se veselili po svoje, videč, da se njih nasprotniku godi slabo, zakaj usmiljenja že davno ni bilo v Podbregu, kakor ne sočutja. Namesto teh sta se ščepirili lakomnost in zavist.

Ker se tudi drugod po svetu ne godi za pičico drugače tem lepim lastnostim, se niso Podbrežani prav nič ločili od drugih vsakdanjih ljudi. Zato so pa ostali pozabljeni v zgodovini domače dežele.

Toda nekega dne je počilo: Namretovi bodo dali najstarejšega sina v šolo. Gospod bo ali še kaj več.

Tedaj je slavila podbrežanska nevoščljivost svoj god in rojstni dan obenem. Namretovi so bili ubožni, oče je bil uboren kočar z obilo družino.

Preživiljal jo je malone samo s tem, kar je zaslužil s svojo ramo, ki je na nji prenašal jajca, kokoši, sirovo maslo in slično drobnjavo z domačih hribov v daljni Trst. Zemljišča ni imel niti toliko, da bi mu dajalo živeža vsaj za četrto leta. Namre pa ni obupal. Iztaknil je bil nekje za dečka malo mesečno podporo v denarju, marno nadaljeval kupčijo, in otroci so mu pomagali. Skrbno je obdeloval tiste ozke brežinice in mislil neprenehoma, kako bi pripravil deco k čim boljšemu kruhu. Sosedje so se norčevali tisto jesen, ko se je bližal začetek šole: „Na Vrhniko naj ga da v 11. razred — pod most, hm! —“

Namre je molčal in potoval s sinom v mesto ter ga tam vpisal na pripravnico za srednje šole in se vrnil šele drugi dan brez njega — znamenje, da je opravil dobro.

„Za nekaj tednov bo fant doma,“ so modrovali zavistni vaščani sami sebi v piškavo tolažbo, poleg tega pa premišljali, da bi utegnili biti slednjich le res kaj iz Namretovega fanta. Spominjali so se nehote, da imajo tudi sami otroke, ki jim bo treba preskrbeti čim mehkejšo bodočnost.

Imoviti Volek se je zganil prvi in pripovedoval družini o daljnem sorodniku svoje žene. Mladega so poslali v mesto, tam se je šolal, in zdaj je gospod, velik gospod gori v nemškem Gradcu. Obilo ima plače, gleda na zlato uro in skozi zlata očala, a domov se pripelje komaj vsako jesen za nekaj dni z bližnje postaje kar s parom konj in v svetli kočiji. Da, gospod, imeniten gospod, ki se mu odkrivajo. V Podbregu še niso zibali takega, pa ga ne bodo.

Tako je pripovedoval oče Volek domači družini in mislil poleg tega, da bi se pomladil on sam za nekaj desetletij, ko bi se nekega nedeljskega popoldne — jeseni kakor sedajle — ustavila pred njegovo hišo svetla dvo-vprežna kočija, iz nje bi pa stopil gospod, velečislani gospod — njegov sin Lojze — ter hitel pozdravljat očeta in mater. Ob tej misli so zagomazela Volku po vsem životu tako prijetna čuvstva, da je umolknil in se zaglobil v Lojzetovo bodočnost, videl v duhu, koliko kaže zlata ura, gledal skozi zlate naočnike in povpraševal sina, koliko ima na leto dohodkov...

Odločilne so bile te sanje za Volkovo družino, za Lojzeta in vas Podbreg, pa tudi za Tegljevega Janeza. Iz Volkove hiše je bila namreč doma očeta Teglja tretja žena. Zato so vaščani govorili, da bo poslej Gašper prvi za županom Volkom, sčasoma najbrž celo sam župan. Mož jim je verjel.

Gašper je rad slušal Volkove nasvete. Saj je bil Volek dolgoletni župan v Podbregu in je nekaj veljal v občini in v trgu, kjer ga je poznala vsa gospoda.

Teden pozneje, ko se je vrnil Namre brez sina iz mesta, sta sedela v nedeljo popoldne Volek in Tegelj pred Volkovo hišo na obtesanih hrastovih deblih. Solnce se je navzlic nastopajoči jeseni prijazno oziralo v Podbreg in budilo doslej zaspane Podbrežane: „Oj, zaspanci! Drugim ljudem zvoni že poldne v omiki in napredku, a vi se ogledujete, če bo šele dan. Oj, zaspanci! Ali bo treba vam dveh solnc, da spoznate svojo odrevenelost in se ozrete nekoliko po svetu? Pozna bo že ura.“

Ta opomin sta najbrž slutila tudi na solncu počivajoča očanca, zakaj Volek je začel počasi in važno:

„Moj Lojze bi bil tudi dober za mestno šolo. Dobro glavo ima in uči se izlahka, kadar hoče. Dal bi ga, toda šola je draga reč.“

„E, nič draga zate, ki si bogat. Nas drugih enega pa spravi takšen študent v par letih na bose noge.“

„Gašper, ne delaj se ne tako sirotnega! Par petakov na mesec, pa bi šlo, če dodaš še nekaj dobre volje, dosežeš celo Namreta. Ali naj nas grun-tarje pripravi ta bajtarska žaba v sramoto?“

„Tega bi ne smeli pustiti, sicer nam zrastejo ti kočarji zares čez glavo. Še nocoj se bom posvetoval doma s Katro: naš Janez in vaš Lojze tudi nista tako zanič, da bi ne mogla v šolo.“

Tako sta sklenila možaka, tako se je tudi zgodilo.

Marsikdo misli, da so se sedaj čudili sosedje kakor prej Namretu, ko je odpravljaj sina v mesto. Nič tega! Enega študenta so zavidali, dveh že ne več; saj sta bila — Volkov in Tegljev.

Še tisti večer je bil povabljen kočar Namre h Gašperju Teglju, kjer so ugibali ob kipečem moštu, kako in kdaj bi odrinili z dečkoma v mesto.

Lojze in Janez sta takoj početkoma ujela nekaj besed o tem, kaj namerjajo z njima, in nič kaj jima ni ugajala ta novica. Sprejela sta jo s prav neprijetnimi občutki.

Dosedanji mir in domača zadovoljnost sta izginila iz njihovih src. V Podbregu se je sploh začelo novo gibanje.

Ljudje so se pogovarjali o šolah — črnih in vsakdanjih, o študentih in čarovnicah, o mestu in mestnem življenju, visoki gospodi in pozlačenih, dvouprežnih kočijah.

Slehrni gospodar z otroki je ugibal, kako prijetno bi bilo, ko bi zmo-gel vsaj — enega študenta.

(Dalje.)

Čmrlji.